

Warszawa, dnia 22 września 2019 r.

Dr hab. Sylwester Kozak, prof. nadzw. SGGW  
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie  
Wydział Nauk Ekonomicznych  
Katedra Ekonomii i Polityki Gospodarczej

## RECENZJA

rozprawy doktorskiej Pani Eweliny Markowskiej pt. „**Cykl koniunktury jako determinanta dochodów gminy**” napisanej pod kierunkiem naukowym dr hab. Wojciecha Sońty, prof. nadzw. UTH

### 1. Uwagi ogólne

Podstawą oceny rozprawy doktorskiej mgr Eweliny Markowskiej pt. „**Cykl koniunktury jako determinanta dochodów gminy**” jest pismo prof. dr hab. Sławomira Bukowskiego, Prorektora ds. Rozwoju Kadry i Współpracy z Zagranicą Uniwersytetu Technologiczno-Humanistycznego im. Kazimierz Puławskiego w Radomiu z dnia 24 czerwca 2019 r. Praca doktorska mgr Eweliny Markowskiej została sporządzona na 339 stronach standardowego maszynopisu. Struktura rozprawy składa się z pięciu rozdziałów, z czego rozdziały: 1, 2 i 3 mają charakter teoretyczny, a rozdziały 4 i 5 empiryczny. W rozprawie zachowano proporcję między częścią teoretyczną a empiryczną. Zakres rozważań prezentowanych w poszczególnych rozdziałach jest optymalny i został poprawnie osadzony w literaturze przedmiotu. Praca zawiera również wstęp, zakończenie, spis rysunków (55 pozycji), spis tabel (58 pozycji), załączniki (2 pozycje) i bibliografię podzieloną na: monografie i opracowania (149 pozycji), artykuły (42 pozycje), akty prawne i dokumenty (30 pozycji) i strony internetowe (14 pozycji).

Przedstawiona rozprawa została napisana zrozumiałym i komunikatywnym dla odbiorcy językiem. Pozytywnie należy również ocenić pozostałe cechy opracowania, jak poprawny dobór i posługiwanie się literaturą przedmiotu oraz innymi źródłami bibliograficznymi. Doktorantka wykorzystwała ponadto zróżnicowane źródła informacji (m.in. raporty, sprawozdania, źródła danych statystycznych, akty prawne, strony internetowe itp.), które opublikowano w językach polskim i angielskim.

Oceniając rozprawę doktorską mgr Eweliny Markowskiej wzięto pod uwagę wymogi formalno-prawne jakie dysertacjom stawia ustawa z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. z 2017 r. poz. 1789 z późn. zm.). W dalszych częściach recenzji dokonano oceny rozprawy mgr Eweliny Markowskiej kierując się następującymi kryteriami:

1. ranga problemu naukowego, w tym zasadność wyboru obszaru badawczego, oryginalność podejścia i rozwiązania naukowego;
2. oryginalność i poprawność sformułowania celów i hipotez badawczych oraz struktury rozprawy;
3. wybór zastosowanych metod badawczych, ich adekwatność oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej przez Doktorantkę;
4. jakość merytoryczna rozprawy oraz poprawność uzyskanych rezultatów;
5. formalna strona pracy.

## **2. Ocena metodyki badania (uzasadnienie wyboru problemu badawczego, cele, hipotezy i metody badawcze, układ rozprawy, ocena rezultatów)**

### **2.1. Uzasadnienie wyboru problemu badawczego**

Problematyka dochodów samorządu terytorialnego, szczególnie w kontekście zmian w sytuacji ekonomicznej kraju jest wysoce ważna i aktualna zarówno z teoretycznego, jak i praktycznego punktu widzenia. Rosnące zagrożenie wystąpienia spowolnienia wzrostu gospodarczego motywuje do monitorowania ryzyka jakie wynika z ekspozycji finansów jednostek samorządu terytorialnego na cyklicznie zmieniający się stan gospodarki krajowej. Obowiązujące przepisy prawa wymagają, aby jednostki samorządu terytorialnego zachowały równowagę między uzyskanymi dochodami a wydatkami, wprowadzając jednocześnie ograniczenia dotyczące poziomu zadłużenia. Choć gospodarka państwa dąży do osiągnięcia wzrostu, to jednak podlega ona pewnym zaburzeniom o charakterze wewnętrznym, jak również zewnętrznym. Postępująca globalizacja wprowadza stosunkowo silną współzależność między gospodarkami poszczególnych państw. W rezultacie przyczynia się ona do międzynarodowego przemieszczania się zaburzeń zarówno w sektorze finansowym jak i sektorze realnym. Pojawia się zatem potrzeba zbadania w jakim stopniu cykl koniunkturalny

polskiej gospodarki ukształtowany nie tylko krajowymi ale i globalnymi zmianami społeczno-gospodarczymi może zmienić stan budżetu gmin w Polsce.

Taki sposób podejścia do definiowania i formułowania problemu badawczego oceniam pozytywnie. Problem badawczy został jasno przedstawiony we wstępie rozprawy i nie budzi zastrzeżeń.

## **2.2. Założenia badawcze, cele, hipotezy i metody badawcze**

Podstawowy problem badawczy, cele, hipotezy badawcze i metodykę badania opisano szczegółowo na stronach 8-10 rozprawy. Główny cel pracy sformułowano w sposób następujący: „Zbadanie jak zmiany koniunktury gospodarczej w Polsce oddziaływały na dochody budżetowe gmin w okresie 2000-2017 oraz ocena prawidłowości wprowadzenia zmian w polskim ustawodawstwie w celu trwalszego związania sytuacji gmin z koniunkturą gospodarki państwa”.

Z kolei cele szczegółowe wspomagające realizację celu głównego określono jako:

1. Zbadanie koniunktury gospodarczej w Polsce w latach 2000-2017.
2. Zbadanie dochodów budżetowych gmin w latach 2000-2017.
3. Ocena wpływu zmian wprowadzonych przepisami ustawy z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego, na dochody budżetowe gmin.
4. Określenie zależności między zmianami koniunktury gospodarczej a dochodami gmin.
5. Zbadanie subwencji ogólnej jako czynnika modyfikującego oddziaływanie koniunktury gospodarczej na dochody gmin.

Cel główny i cele szczegółowe generalnie nie budzą zastrzeżeń, choć sposób sformułowania wymaga modyfikacji. Cel główny składa się z dwóch odrębnych celów, tj. zbadania wpływu koniunktury gospodarczej na dochody gmin oraz oceny prawidłowości wprowadzenia zmian w ustawodawstwie. Zapis drugiej części celu głównego jest niejasny. Nie jest pewne, czy Doktorantka zamierza oceniać prawidłowość zmian w prawodawstwie, czy też trwałość powiązania sytuacji gmin z koniunkturą gospodarki państwa. Ponadto nie jest jasne i nie jest uwidocznione w celach szczegółowych, w jaki sposób Doktorantka zamierza zbadać prawidłowość wprowadzenia zmian w polskim ustawodawstwie. Z tego też względu, w mojej opinii, ta część celu głównego jest nieprawidłowa i powinna być usunięta. W trakcie

obrony poproszę Doktorantkę o wyjaśnienie tej kwestii i zaproponowanie zmodyfikowanego głównego celu badawczego.

W rozprawie sformułowano następujące hipotezy badawcze:

H1. Zmiany koniunkturalne w największym stopniu wpływają na wielkość dochodów własnych gmin.

H2. Zmiany dotyczące dochodów własnych wprowadzone w 2003 r. w ustawodawstwie polskim doprowadziły do mocniejszego związania dochodów gmin z koniunkturą gospodarki państwa.

H3. Wrażliwość dochodów gmin na zmiany w koniunkturze jest różna w zależności od rodzaju gmin i kategorii dochodów własnych.

H4. Oddziaływanie cyklu koniunkturalnego na dochody budżetowe gmin jest osłabione przez subwencje ogólną.

Zastrzeżenia budzi sformułowanie hipotezy H1. Nie odzwierciedla ona w pełni przedmiotu badań zapisanego m.in. w tytule rozprawy. Termin „zmiany koniunkturalne” może być rozumiany wieloznacznie. Trudno też zrozumieć co oznacza „największy stopień wpływu”, gdyż nie wiadomo od czego miałyby on być większy i w jakiej kategorii. Pewne zastrzeżenia można również mieć do hipotezy H2. Określenie „Zmiany dotyczące dochodów własnych wprowadzone ...” jest nieprecyzyjne. Trudno z tego zapisu wywnioskować jakie dokładnie zmiany ma na uwadze Doktorantka. Za niezbyt szczęśliwe uważam również zastosowania słowa „związanie”. Odnosi się ono raczej do fizycznego połączenia przedmiotów. W przypadku zjawisk ekonomicznych stosowniejsze wydaje się zastosowanie słowa „uzależnienie”. Pozostałe dwie hipotezy nie budzą zastrzeżeń

Z tego też względu w trakcie obrony poproszę Doktorantkę o odniesienie się do tych uwag i zaproponowanie zmodyfikowanych hipotez H1 i H2.

### **2.3. Układ rozprawy i ocena rezultatów**

Układ rozprawy jest logiczny, spójny i współgra z tematem dysertacji. Główne kategorie badawcze, na których oparto konstrukcję tytułu rozprawy odwzorowano w układzie rozdziałów. Rozdziały są zasadniczo proporcjonalne, zostały ułożone w ciągu logicznym oraz w poprawnej kolejności względem omawianych zagadnień. Zastrzeżenie można zgłosić do rozdziału 1. Na zakończenie tego rozdziału, który ma charakter teoretyczny i ma za zadanie

zaprezentowanie zarysu teorii cykli koniunkturalnych Doktorantka zaprezentowała zmiany wprowadzone ustawą o dochodach JST oraz poziom korelacji między dochodami gmin z tytułu podatku dochodowego od osób fizycznych a produktem krajowym brutto. Problematyka tego fragmentu nie odpowiada tytułowi rozdziału „Zarys teorii cykli koniunkturalnych” i wyprzedza również rozdział poświęcony szczegółowej analizie dochodów gmin. W mojej opinii fragment ten powinien znajdować się w drugiej części rozprawy przedstawiającej wyniki badań empirycznych, a dokładnie w podrozdziale 4.4. zatytułowanym „Dochody gmin i miast na prawach powiatu w relacji do produktu krajowego brutto”.

Znaczny chaos wprowadza również niewłaściwe zapisanie numerów rozdziałów 2 i 3. W tekście rozprawy znajdują się bowiem dwa rozdziały III. Można się domyślać, że Doktorantka w ostatniej chwili zamieniła kolejność tych rozdziałów pozostawiając w rozdziale 3 (zgodnie ze spisem treści) numery podrozdziałów odpowiednie dla rozdziału 2.

Wyniki badań zaprezentowane w rozprawie należy uznać za wartościowe i prawidłowe. Doktorantka wnikliwie zaprezentowała poziom dochodów gmin w podziale na gminy-miasta na prawach powiatu i pozostałe gminy, a także wykazała jak istotne zmiany dla dochodów wywołało wprowadzenia zmian zapisanych w ustawie o dochodach JST. Interesującym jest również wykazanie w rozdziale 5 znacznego uzależnienia dochodów obu kategorii gmin od stanu koniunktury w kraju m.in. reprezentowanej poziomem produktu krajowego brutto, stopy bezrobocia i inflacji. W mojej opinii niecelowym było zamieszczenie oceny wpływu zmiany stanu gospodarki na poszczególne rodzaje dochodów (m.in. podatek rolny, podatek od nieruchomości, podatek leśny, podatek od spadków i darowizn i inne). Większość oszacowanych dla tych podatków parametrów regresji okazała się statystycznie nieistotna. Fakt ten nie wpływa jednak na ogólną pozytywną oceną zdolności Doktorantki do prowadzenia samodzielnej analizy ilościowej procesów ekonomicznych.

Podsumowując, mimo pewnych niedoskonałości, pozytywnie oceniam strukturę rozprawy, a także uzyskane wyniki badań.

### **3. Ocena merytorycznej treści rozprawy**

Układ dysertacji odzwierciedla postawiony w niej główny cel badawczy. Pięć rozdziałów poprzedzonych jest wstępem i podsumowanych zakończeniem. We wstępie

zarysowano przedmiot badań, fakt występowania zmienności w gospodarce kraju i jej uzależnienia od stanu gospodarki światowej, a także uzależnienie dochodów gmin od sytuacji gospodarczej kraju. Zidentyfikowano główny cel badawczy wraz z celami szczegółowymi i zaprezentowano hipotezy badawcze. W końcowej części scharakteryzowano poszczególne części rozprawy. Sposób prezentacji problemu badawczego i założeń przyjmowanych przed rozpoczęciem badań oceniam pozytywnie.

W początkowej części pierwszego rozdziału zatytułowanego „Zarys teorii cykli koniunkturalnych” Doktorantka analizuje istotę i cechy wahań koniunkturalnych oraz klasyczne i współczesne teorie na temat cyklu koniunkturalnego. Doktorantka wnikliwie zaprezentowała koncepcje interpretujące cykle koniunkturalne oraz główne założenia wybranych teorii cykli koniunkturalnych. Niewłaściwym wydaje się umieszczenie podrozdziału 1.4. nt. metod analizy i prognozowania koniunktury gospodarczej, gdyż zagadnienia te znacznie wychodzą poza obszar badany w pracy. Wartościowy dla ogółu rozprawy jest natomiast kolejny podrozdział 1.5. poświęcony teorii na temat uzależnienia dochodów publicznych od cyklu koniunkturalnego.

Drugi, według spisu treści rozdział (w tekście zaznaczony jako rozdział III) przybliży sytuację gospodarczą w Polsce w latach 2000-2017. W początkowej części analizie poddano zmiany produktu krajowego brutto w Polsce a także w poszczególnych województwach. Prezentacja zmian dynamiki PKB a także poszczególnych jego składowych została opatrzona wnikliwą analizą sytuacji w Polsce, a także związków gospodarki krajowej z gospodarką UE i gospodarką światową. W dalszej części analizie poddano rynek pracy. Ukazano zmiany w poziomie stopy bezrobocia w Polsce, w poszczególnych województwach a także odniesiono te wielkości do sytuacji panującej na rynku pracy w UE. Prezentacji danych zawartych w tabelach i na wykresach towarzyszy analiza przyczyn zmian, jakie miały miejsce w tym okresie, co należy ocenić pozytywnie.

Rozdział trzeci (posiadający w tekście numery podrozdziałów odpowiadające rozdziałowi drugiemu) zatytułowany jest „Konstrukcja prawna dochodów własnych i subwencji ogólnej”. W początkowej części przedstawia on pojęcie i systematykę dochodów jednostek samorządu terytorialnego, a następnie charakteryzuje dochody własne gminy. Pozytywnie należy ocenić tę część rozdziału za wnikliwą i systematyczną analizę poszczególnych dochodów i właściwe usytuowanie ich w ogólnej strukturze dochodów.

Wartościowe jest również zaprezentowanie informacji na temat organizacji samorządu terytorialnego w wybranych krajach UE.

Treść rozdziału 4 zatytułowanego „Sytuacja finansowa gmin i miast na prawach powiatu” obejmuje analizę dochodów jednostek samorządu terytorialnego. W początkowej części charakteryzuje łączne dochody wszystkich kategorii gmin wskazując, że we wszystkich latach analizowanego okresu (z wyjątkiem 2003 r.) dynamika ich wzrostu była dodatnia, przy czym największa w pierwszych czterech latach obecności Polski w UE oraz w latach 2016-2017. W kolejnych etapach pracy analizie poddano wielkość, dynamikę i strukturę dochodów miast na prawach powiatu i pozostałych gmin. W końcowej części rozdziału odniesiono wartości dochodów gmin i miast na prawach powiatu do wartości PKB. Przeprowadzoną w tym rozdziale analizę i uzyskane wyniki oceniam pozytywnie.

Rozdział piąty zatytułowany „Oddziaływanie koniunktury gospodarczej na dochody gmin i miast na prawach powiatu” poświęcony jest badaniu określonej w jego tytule zależności. W początkowej części rozdziału Doktorantka przy pomocy wskaźnika korelacji liniowej wykazuje istnienie pozytywnej współzależności między wartością PKB Polski a ogólnymi dochodami gmin i dochodami własnymi gminy oraz między wartością PKB a dochodami uzyskanymi przez gminy z większości rodzajów pobieranych przez samorzady podatków.

W kolejnym etapie badań zaprezentowano wyniki oszacowań model regresji liniowej między wartościami dochodów własnych gmin, wartościami dochodów z podatku od osób fizycznych i wartościami dochodów z podatku od osób prawnych a wartością PKB, stopą bezrobocia i stopą inflacji. Zaprezentowane wyniki uzyskano przy użyciu programu statystycznego STATA a estymację prowadzono przy wykorzystaniu klasycznej metody najmniejszych kwadratów (KMNK, ang. *Ordinary Least Squares – OLS*). Uzyskane wyniki pozytywne weryfikują postawione hipotezy badawcze i stanowią istotny wkład w analizę problemu uzależnienia dochodów gmin od stanu gospodarki w kraju.

W zakończeniu Doktorantka krótko scharakteryzowała przedmiot i cele badań, a także przedstawiła wnikliwą analizę mającą na celu potwierdzić pozytywną weryfikację czterech hipotez postawionych w początkowych etapach badania.

#### **4. Szczegółowa ocena rozprawy**

Na tle ogólnej pozytywnej oceny rozprawy należy wskazać na pewne niedociągnięcia, nieścisłości i usterki pisarskie i redakcyjne.

Przykładowo:

- W wielu przypadkach w opisie tabel i rysunków jako źródła danych podawane są: *GUS i BDL*. Nie jest to prawidłowe, gdyż Bank Danych Lokalnych (BDL) jest integralną częścią Głównego Urzędu Statystycznego (GUS) [<https://bdl.stat.gov.pl>];
- W wielu przypadkach (m.in. rys. 13, tab. 7, rys. 15, rys. 16, tab. 9) Doktorantka nadaje rysunkom i tabelom zbyt długie tytuły (trzy- a nawet czterolinijkowe), które utrudniają odczytanie informacji jakie są na nich przedstawione, np.:  
*Tabela 9. Współczynnik korelacji liniowej Pearsona dla produktu krajowego brutto w analizie jego wpływu na dochody gmin i miast na prawach powiatu z tytułu podatku dochodowego od osób prawnych w odniesieniu do zmian regulacji prawnych w latach 2000-2017;*
- s. 109: Rysunek 28 nie zawiera skali odzwierciedlającej poziom stopy bezrobocia w poszczególnych województwach;
- Doktorantka w niewielu przypadkach odnosi się w tekście do danych zawartych w tabeli lub na wykresie. Z tego też względu trudno w wielu wypadkach ocenić dlaczego dana tabela czy wykres znajdują się we właściwym miejscu. Trudno też ocenić jak korespondują one z sąsiadującym z nimi tekstem (tylko przykładowo: tabele 1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9; rysunki 1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11). W całej pracy nie stosuje się klasycznych odsyłaczy np. (tabela 10);
- Wartość wizualną obniża stosowanie wielu rodzajów czcionek do opisów i liczb występujących na wykresach a także zmiennych w równaniach matematycznych. W sposób nieuzasadniony na wykresach pojawia się zapisane wielkimi literami słowo *Pearson*, mimo tego, że tytuł dokładnie informuje o prezentacji na wykresie wartości wskaźnika korelacji. Obniża to estetykę rysunku i znacznie zmniejsza obszar pozostający do prezentacji linii zależności między zmiennymi.

Należy jednak zaznaczyć, że zgłaszane powyżej uwagi redakcyjne nie wpływają negatywnie na jednoznaczność prezentowanych w pracy opinii i nie obniżają jej wartości merytorycznej.



## 5. Wnioski końcowe

Po zapoznaniu się z rozprawą doktorską Pani mgr Eweliny Markowskiej pt. „**Cykl koniunktury jako determinanta dochodów gminy**” stwierdzam, że cechuje się ona walorami poznawczymi i aplikacyjnymi.

Doktorantka:

- właściwie sformułowała oryginalny problem badawczy, uzasadniła potrzebę jego analizy i zaproponowała jego rozwiązanie;
- poprawnie przygotowała część teoretyczną i empiryczną rozprawy i wykazała się dużą wiedzą ogólnoeconomiczną (w dyscyplinie ekonomia i finanse) oraz umiejętnością wnioskowania;
- wykazała się odpowiednim przygotowaniem do prowadzenia badań i analiz, co m.in. znalazło wyraz w modelowym pomiarze korelacji między poziomem dochodów gmin a produktem krajowym brutto, statycznym oszacowaniu zależności między poziomem dochodów gmin a zmiennymi makroekonomicznymi odzwierciedlającymi stan koniunktury gospodarczej w Polsce oraz we wnioskach sformułowanych na podstawie uzyskanych wyników badań;
- zrealizowała cele badawcze i zweryfikowała hipotezy badawcze postawione na początku badań.

Mając na uwadze powyższe stwierdzam, że rozprawa Pani mgr Eweliny Markowskiej pt. „**Cykl koniunktury jako determinanta dochodów gminy**” przygotowana pod kierunkiem naukowym dr hab. Wojciecha Sońty, prof. UTH spełnia wymogi określone w art. 13 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. z 2017 r. poz. 1789 z późn. zm.). Tym samym wnoszę o przyjęcie rozprawy doktorskiej i dopuszczenie mgr Eweliny Markowskiej do publicznej obrony.

  
Sylwester Kozak